Akademik Araştırmalar Dergisi 2005, Sayı 24, Sayfalar 97-108

# Kırsal/Kentsel Kesimde Eğitim ve İstihdam

Nurşen ADAK*

## GİRİŞ

Toplumu oluşturan bireyleri bir arada tutan ve kişilerin gelişen teknolojik düzeye ayak uydurmalarını sağlayan temel araçlardan biri eğitimdir. En verimli yatırım, insana yapılan yatırımdır. Eğitim nicelik ve nitelik olarak geliştikçe birey ve toplum hayatında da gözle görülür bir iyileşme kendini göstermektedir. Eğitimin temel işlevlerinden birisi bireyi hem üretici hem de tüketici olarak iş dünyasına hazırlamaktır. Eğitim bireyin kişiliğini geliştirirken onun iş yapabilme kapasitesinin artmasına yardım eder, onun iş yapan, çalışkan, atılgan ve girişimci bir fert olmasını sağlamayı hedefler. Bu çalışmada önce kırsal ve kentsel kesimin eğitim durumu incelenecek, daha sonra, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) gibi resmî kurumlar tarafından toplanan verilerin yardımıyla bu iki kesimin istihdam özellikleri karşılaştırılacaktır.

Toplumda pek çok işlevi yerine getiren eğitimin herkese eşit olarak sunulması amaçlanmakla birlikte eğitim hizmetleri her zaman toplumun tüm kesimlerine eşit olarak ulaşamamaktadır. Kısıtlı eğitim hizmetlerinin tüm toplum genelinde dağılımı, yasalarca güvence altına alınan eğitimde fırsat eşitliği ilkesini bozacak niteliktedir.

Eğitimde eşitsizliğin çeşitli kaynakları vardır. Bunlar bir kaç başlık altında toplanabilir: Ekonomik etkenler (gelir, meslek, devletin ekonomik gücü), coğrafî (yerleşme düzeni, yöresel farklılaşma), toplumsal (cinsiyet ayrımı, din ayrımı, dil etmeni, ırk etmeni, nüfus etmeni, eğitimsel dengesizlikler), siyasal ve işlevsel etmenler.[1] Bu çalışmada coğrafî etmenlerden kırsal-kentsel alanlarda yaşamanın eğitim ve istihdam üzerindeki etkileri incelenecektir.

## KIRSAL VE KENTSEL KESİMİN EĞİTİM DURUMU

Genel olarak Türkiye'nin eğitim durumu incelendiğinde 6 ve daha yukarı yaşta okuma yazma bilen nüfusun oranı %87'dir. Bir diğer ifadeyle nüfusun %13'ü okuma-yazma bilmemektedir. Okuma yazma bilen nüfusun %54'ünü erkek nüfus, %46'sını kadın nüfus oluşturmaktadır.[2] Özellikle kırsal alanda kızların okula gönderilmemesi bu kesimde kadın nüfusun eğitim durumunun erkeklere oranla düşük olmasına neden olmaktadır.

**TABLO 1 Yerleşim Birimlerine Göre Eğitim Durumu (Türkiye) 2000**

| | İL MERKEZLERİ | İLÇE MERKEZLERİ | BUCAK VE KÖYLER | TOPLAM |
|---|---|---|---|---|
| Okuma-yazma bilmeyen | 2248990 | 1511550 | 3829117 | 7589657 |
| Bir okul bitirmeyen | 5325198 | 2794105 | 4767028 | 12886331 |
| İlkokul | 9165980 | 4297795 | 8703052 | 22166827 |
| İlköğretim | 832761 | 435791 | 450927 | 1719479 |
| Ortaokul | 2150184 | 995834 | 1015780 | 4161798 |
| Ortaokul dengi meslek okulu | 77616 | 36708 | 31908 | 146232 |
| Lise | 3598161 | 1375184 | 1123317 | 6096662 |
| Lise dengi meslek okulu | 1076278 | 457766 | 382801 | 1916845 |
| Yüksek öğretim | 2096791 | 578365 | 476808 | 3151964 |
| Mezuniyeti bilinmeyen | 6356 | 5862 | 1025 | 13243 |
| Okuma yazma durumu bilinmeyen | 3917 | 5162 | 1126 | 10205 |
| TOPLAM | 26571959 | 12483098 | 20329811 | 59384868 |

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı s.152-154

2000 yılı itibariyle Türkiye'de nüfusun eğitim durumu tablo 1'de verilmiştir. Okuma yazma bilmeyen nüfus en fazla bucak ve köy yerleşimlerinde görülürken kentsel bölgeler yüksek öğretim olanaklarının en fazla kullanıldığı yerleşim birimleridir. Okuma yazması olmayan nüfusun yaklaşık yarısı bucak ve köylerde, yaklaşık sadece %30'u il merkezlerinde yaşamaktadır. Yüksek öğretim mezunlarının %66'sı il merkezlerinde yaşarken, sadece %15'i bucak ve köylerde yaşamaktadır. Burada üniversitelerin kent merkezlerinde olmasının payı büyüktür.

Kırsal alanlarda kız çocuklarının okula devamsızlığının fazlalığı, öğretim süresinin kısalığı, öğretmen yetersizliği ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısının fazlalığı, ailelerin gelir yetersizliği ve çocuğun tarımsal eylemlerde işgücünden yararlanılması, ilkokul ötesi eğitimden yararlanmanın azlığı ve araç gereç yetersizliği eğitim eşitsizliğini artıran öğeler olmaktadır.[3]

Gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimde ailenin üretim birimi olması bireyin eğitimden yararlanma olanağını azaltmaktadır. Söz konusu yerleşim yerlerinde ekonomik aktivite yoğun olarak tarımsal faaliyete dayanmaktadır. Ailede her yaş grubundan fertler tarımsal üretimde görev almaktadır. Bu nedenle eğitim üretimde çocuk işgücünün kullanımıyla yakından ilgilidir. Çocuk emeğinin

kullanıldığı kırsal bölgelerde çocukların okula hiç gönderilmediği veya işlerin yoğun olduğu dönemlerde çocukların devamsızlıklarının arttığı görülmektedir. Okul çağındaki pek çok çocuk okul sıraları yerine tarlaları doldurmaktadır. Kırsal kesimde aile başkanı, çocuğun okul yoluyla kendisine getireceği statü ile, çocuğun emeğine gereksinimi veya ona vermek istediği statü arasında bir seçim yapmak durumundadır. Bu seçimde ailenin ekonomik durumu kadar, içinde yaşadığı köy topluluğunun eğitimi ne ölçüde bir statü kaynağı olarak değerlendirdiği de önemlidir.[4]

**Grafik 1 Türkiye'nin Yerleşim Yerlerine Göre Eğitim Durumu**

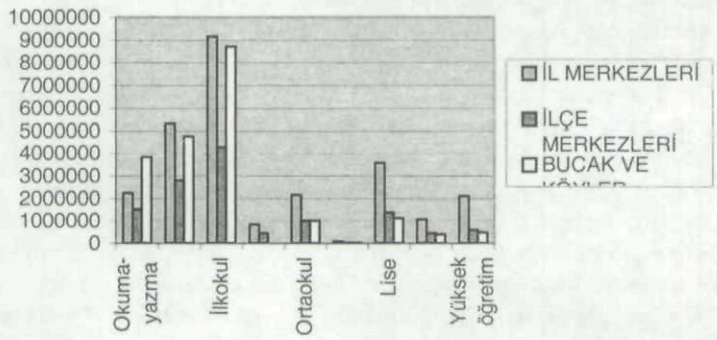


Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı s.152-154

2003 yılı II. Dönem Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA) sonuçlarına göre Türkiye genelinde 12-17 yaş grubunda çalışan çocukların sayısı 773 bin kişidir. Aynı yaş grubundaki çocuk istihdamı, geçen yılın aynı dönemine göre %24,7 (253 bin kişi) azalmıştır. Bu yaş grubunda istihdam edilen çocukların %57,2'si tarım, %20,5'i hizmetler, % 19.3'ü sanayi sektöründe çalışmaktadır. 12-17 yaş grubunda çalışan çocukların %33'ü (255 bin kişi) kentsel yerlerde bulunmaktadır. Türkiye genelinde bu yaş grubunda çalışan çocukların %54,3'ünü erkek çocukları oluşturmaktadır.[5] Görüldüğü üzere 12-17 yaş arası çalışan çocukların yarıdan fazlası (%57.2) tarım sektöründedir. Kırsal kesimle ilgili 12 yaş altı çalışan çocuklarla ilgili istatistiklere ulaşılamamasına karşın, okul çağında olup tarlada çalışmakta olan pek çok çocuk olduğu tahmin edilmektedir.

Günümüz bilgi toplumlarında artan eğitim olanaklarından kadınlara göre erkekler daha fazla faydalanmaktadır. Özellikle kırsal kesimde kız çocuklarına kıyasla erkek çocukların okuması desteklenmektedir. Kadın ve erkek rolleri hâlâ, toplumsal, ekonomik, demografik yapıdaki ayrılıklara göre değişmektedir. Bu durum kızların eğitim durumlarına yansımaktadır. Bazı kırsal yörelerimizde

kız çocuğuna verilen önem erkeklerle eş değerde iken, bazı köylerde kız çocuğu "nasıl olsa ocakta kalmayacak bir el" konumundadır. Bu durumda kız çocuğunun eğitim olanaklarından tam anlamıyla, yeterli olarak yararlanmasını engellemektedir.[6] Bu durumu istatistikler de açık olarak ortaya koymaktadır. 1999-2000'de ilkokulda toplam kaba okullaşma oranı %94.30dur. Aynı oran erkekler için %99.89 iken, kızlarda %88.45'tir.[7]

Kırsal alanlarda eğitim düzeyinin düşük olmasının nedenlerinden birisi de ülke genelinde köylerin oldukça dağınık olması ve bunun sonucunda da hepsini okullaştırmanın ekonomik açıdan yüksek maliyetler taşımasıdır. Çözüm olarak geliştirilen yatılı bölge okulu uygulaması ise yetersiz kalmaktadır. 2000–2001 öğretim yılında toplam 25.520 okuldan 602.643 öğrenci 77 ildeki 5.051 okula taşınmış ve böylece bu öğretim yılındaki ilköğretim öğrencilerinin yaklaşık %5'i taşımalı eğitimden yararlanmıştır.[8]

Kırsal bölgeler gibi kentsel bölgelerinde eğitimle ilgili sorunları vardır. 1927'de Türkiye'de %24,2 olan şehirde yaşayan nüfus oranı, 2000 yılında %64,9 olmuştur.[9] Kentlerde artan nüfusla aynı oranda artmayan hizmet yatırımları eğitim, sağlık gibi sosyal alanlarda aksaklıklara neden olmaktadır. Bu nedenle yoğun göç alan kentlerin önemli sorunlarından biri de eğitimdir. 2002–2003 öğretim yılında; 52,6 bin okulun 20,2 bini şehirde, 32,4 bini köyde bulunmaktadır. Görüldüğü üzere Türkiye nüfusunun büyük bir kısmının kentlerde yaşıyor olmasına karşın okulların yarıdan fazlası köylerdedir. Ancak kent okullarında yoğun olarak ikili öğretim yapılmakta ve okullardaki derslik sayısı da köylerden daha fazladır. Ancak öğretmen başına düşen öğrenci kırsal kesimde daha azdır (Bk. Tablo 2).

**TABLO 2. Yerleşim yerlerine Göre Okul, Derslik, Öğrenci ve Öğretmen Sayısı (2002-2003 Öğretim Yılı)**

| | Şehir | Köy | Toplam |
|---|---|---|---|
| Okul Sayısı | 20215 | 32401 | 52616 |
| Derslik Sayısı | 254458 | 129609 | 384067 |
| Öğrenci Sayısı | 10411158 | 3275458 | 13686616 |
| Öğretmen Sayısı | 425794 | 137609 | 563403 |
| Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı | 24.4 | 23.8 | 24.2 |

Kaynak: http://www.meb.gov.tr 23.6.2003

## EĞİTİM-İSTİHDAM İLİŞKİSİ

İnsan yaşamının önemli bir etkinliği olarak eğitim ve ekonomi arasında, önemi gittikçe artan anlamlı bir ilişki vardır. Gerçekten eğitim ve ekonomi, her toplumda birbirine sıkı sıkıya bağlı iki önemli toplumsal kurumdur. Eğitimsiz ekonomi olamayacağı gibi, ekonomisiz eğitim de olmaz. Eğitim amaçlarına ula-

şabilmek için, öncelikle ekonomik kaynaklara ve desteğe gerek duyar. Öte yandan gerçekten, verimli ve etkin üretim değişim ve tüketim etkinliklerini başlatıp sürdürerek başarılı sonuçlar alabilmesi için de, ekonominin isteklerine uygun uzmanların, ustaların ve işçilerin yetiştirilmesi gerekir.[10]

İnsan gücünün en iyi şekilde yetiştirilmesi ve eğitilmesi, ilköğretimden üniversiteye kadar bütün örgün ve yaygın eğitim imkânlarının kullanıldığı bir süreç sonucu gerçekleşmektedir. Eğitim sistemi ilköğretim seviyesinde iyi insan iyi vatandaş yetiştirmeyi hedeflerken, ilköğretim üzerinde verilecek ortaöğretim ve yüksek öğretimde ise iyi insan iyi vatandaş olma vasıflarını destekleyen ve kişiyi hayata hazırlamayı, onun hayatını idame ettirmesine ve toplum içinde üretken ve saygın bir birey olarak yaşamasını sağlayacak bir meslek kazandırmayı amaçlamıştır.[11]

Eğitimi bir yatırım olarak gören Beşeri Sermaye Kuramına göre, görülecek her ek öğrenim, gelecekte artan kazançlar anlamında yararlar doğuracak fakat işgücü pazarına gecikmeli girmeden dolayı fırsat maliyetleri ve dolaylı maliyetleri getirecektir. Bireyler, okula devamın doğrudan maliyetlerini ve fırsat maliyetlerini gelecekte, sağlayacağı yararlarla karşılaştıracaklardır. Ek öğrenim görmekle sağlanan marjinal getiri oranı, geçerli olan borçlanma maliyetini aştığı sürece, eğitime yatırım sürecektir. Bu modelde, okullaşmanın optimal düzeyi, beşeri sermayenin getirisi ile artacak ve eğitimin maliyeti ile azalacaktır.[12] Bazı yazarlar bu anlayış içinde bir toplumun gelişmişliğinin saptanmasında eğitilmiş insan gücünü de kriter olarak kullanmaktadır. Toplumun her kesiminin daha uzun süre eğitimden yararlanması, ekonomik üretkenlikte ön koşul olarak görülmektedir. Akademik ve mesleki eğitim sistemleri içinde bireyin yeteneklerine göre okullaşması okul sistemi içinde alınan eğitimle elde edilen bilgi ve beceriyle, ekonomik yaşama transferler gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bireyin okullaşma süresinde yapılan harcamaların üretkenliğe geçişte daha fazla kazanç sağlayacağı, işsizlik nedeniyle aktif işgücünden kopmayacağı düşünülmektedir.[13]

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden elde edilen veriler, işsizlik ile eğitimden yararlanabilme düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Bk.Tablo 4). Yapılan çalışmalar göstermektedir ki; okullaşma düzeyi ile birlikte artan nitelikli işgücü, üretimde verimliliği arttırırken, teknolojik gelişmelerle açılan yeni iş alanlarına işgücünün transferini de kolaylaştırmaktadır. Eğitimden yararlanamayan nüfusun "kronik işsiz" kategorisi içinde ekonomiye yük olduğu kadar, sosyal sorunlara da neden olabileceği gerçeği içinde okullaşma düzeylerinin ve okullaşma oranlarının yükseltilmesi gerekmektedir.14

Türkiye'de işgücüne katılma oranı %50.4 olup bu oran gelişmiş ülkelerinkinden daha azdır. Lise ve daha fazla eğitim almış kadınların işgücüne katılma oranları erkeklerden daha düşüktür.[15]

Bazı Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinin 25-64 yaş arası nüfusta eğitim durumuna göre iş gücüne katılım oranını sunan tablo 3 incelendiğinde eğitim ve işgücü ilişkisi açık olarak göz önüne serilmektedir. Ör-

neğin Almanya'da ilköğretim ve daha altı eğitime sahip nüfusun sadece %57'si, Üniversite mezunlarının %90'ı işgücüne katılmaktadır. Benzer durum Türkiye için de geçerlidir. İlköğretim ve altı eğitime sahip nüfusun %67'si, Üniversite mezunlarının %77'si işgücünde yer almaktadır.

**TABLO 3 Bazı Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Ülkelerinin 25-64 Yaş Grubu Nüfusta Eğitim Düzeylerine Göre İşgücüne Katılma Oranları (%) 1995**

| ÜLKELER | İlköğretim ve daha altı | Orta Öğretim | Üniversite Dışı Yüksek Öğretim | Üniversite | Toplam |
|---|---|---|---|---|---|
| Almanya | 57 | 77 | 87 | 90 | 75 |
| Avusturalya | 66 | 81 | 84 | 89 | 75 |
| Avusturya | 59 | 79 | 86 | 91 | 74 |
| Çek Cum. | 60 | 84 | - | 93 | 81 |
| Danimarka | 72 | 88 | 92 | 93 | 82 |
| Finlandiya | 69 | 85 | 85 | 92 | 80 |
| Fransa | 60 | 83 | 89 | 87 | 77 |
| Hollanda | 57 | 78 | - | 86 | 71 |
| İngiltere | 62 | 82 | 86 | 91 | 79 |
| İspanya | 58 | 80 | 88 | 87 | 66 |
| İsveç | 86 | 91 | 92 | 94 | 91 |
| Kanada | 61 | 79 | 84 | 89 | 78 |
| Kore | 72 | 72 | - | 82 | 74 |
| Norveç | 65 | 84 | 88 | 93 | 82 |
| Portekiz | 72 | 82 | 88 | 94 | 75 |
| ***Türkiye*** | ***67*** | ***68*** | **-** | ***77*** | ***68*** |
| Yeni Zelanda | 68 | 85 | 81 | 89 | 77 |
| Yunanistan | 60 | 68 | 84 | 87 | 67 |
| OECD Ort. | 63 | 80 | 87 | 89 | 75 |

Kaynak:Ekonomik İşbirliğive Kalkınma Örgütü
http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik589.pdf 7.10.2003

Tablo 3'deki veriler oldukça dikkate değerdir. OECD ülkelerindeki eğitim ve işgücüne katılım arasındaki ilişki Türkiye'nin verilerine göre çok daha güçlüdür. Eğitim, işgücüne katılımda daha belirleyicidir. OECD ortalamasına göre ilköğretim ve daha altı eğitime sahip bireylerin işgücüne katılım oranı %63 iken, üniversite mezunlarında bu oran %89'a ulaşmaktadır. Türkiye'de ise ilköğretim ve altı eğitime sahip bireylerin işgücüne katılımı %67 ve üniversite mezunlarının işgücüne katılımı %77 ile OECD ülkelerinin altındadır. Kısaca belirtilecek olursa söz konusu eğitim düzeyleri ve işgücüne katılım arasında

OECD ülkeleri ortalamasında %26 oranında bir fark mevcutken Türkiye'de sadece %10'luk bir fark olduğu görülmektedir.

Eğitim, işgücüne katılım kadar, işgücünün sektörel dağılımı ile de yakından ilgili bir değişkendir. Değişen sosyo-demografik koşullara bağlı olarak, 1950'li yıllardan itibaren hızlı bir kentleşme sürecini yaşayan, gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'de son yıllarda istihdamın sektörel yapısı dikkat çekici biçimde değişmekte ve tarımın payının, sanayi ve hizmet kesimi karşısında gerilediği gözlenmektedir. Hizmet kesimindeki büyüme sanayi kesimindekinden de büyüktür. 2003 yılı II. Döneminde, istihdam edilenler tarım, sanayi, inşaat ve hizmetler olarak dört ana sektör ayrımında incelendiğinde, geçen yılın aynı dönemine göre hizmetler sektörünün toplam istihdam içindeki payında artış, tarım ve sanayi sektörlerinin paylarında azalış gözlenirken, inşaat sektörünün payında bir değişim olmamıştır. 2003 yılı II. Döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre, toplam istihdam içinde hizmetler sektörünün payı %41.1'den %42.2'ye yükselirken, tarım sektörünün payı %36.2'den %35.6'ya, sanayi sektörünün payı %18.1'den %17.5'e düşmüştür. İnşaat sektörünün payı ise değişmeyerek %4.6 seviyesinde kalmıştır. Türkiye genelinde 7 milyon 731 bin kişi tarım sektöründe istihdam edilmekte olup, bunların %51'ini (3 milyon 945 bin kişi) ücretsiz aile işçileri oluşturmaktadır.[16] Verilerden anlaşıldığı üzere gelişme süreci içinde, istihdamın sektörel dağılımı değişime uğramaktadır.

Tarımda istihdam zamanla azalırken, sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdamın arttığı birçok ülkede gözlenmiştir. Böylesi gelişmeler, kadın ve erkeklerin göreceli ücret olanaklarını etkileyebilir ve sınai etkinlikler örgün eğitime prim tanıdıkları için eğitimli işgücünün getirilerinde bir artışı da beraberinde getirebilir. Bu da, sanayileşen toplumlarda, tarım toplumlarına göre, ailelerin çocuklarına daha iyi eğitim vermeleri sonucunu doğuracaktır. Bununla birlikte, hizmet sektörü, özellikle toptan ve perakende ticarette, niteliksiz işgücü istihdam edebilir. Böylece, tarımdan hizmet sektörüne doğru hareket (her ne kadar çiftçilik etkinlikleri dışında ücretli iş olanaklarını artırabilirse de) okullaşmadan beklenen ücret getirisinde ve okullaşmaya talepte bir artışa neden olmayabilir.[17]

2003 yılı II. Döneminde, Türkiye genelinde istihdam edilenlerin % 49,4'ünü ilkokul mezunları oluşturmaktadır. Bunu, %18.3 ile lise ve lise dengi meslek, %11.3 ile ilköğretim, ortaokul ve orta dengi meslek okulu, %10.6 ile yüksekokul ve fakülte mezunları izlemektedir. Kentsel yerlerde istihdam edilenlerin %39.5'ini ilkokul, %26.3'ünü lise ve lise dengi meslek, %17.3'ünü yüksekokul ve fakülte, % 13.9'unu ise ilköğretim, ortaokul ve orta dengi meslek mezunları oluşturmaktadır. Kırsal yerlerde istihdam edilenlerin, %60,1'ini ilkokul, %9.6'sını lise ve lise dengi meslek, %8.4'ünü ilköğretim, ortaokul ve orta dengi meslek, %3.3'ünü ise yüksekokul ve fakülte mezunları oluşturmaktadır.[18] Eğitim seviyesi kentsel kesime oranla daha düşük olduğu için kırsal kesimde istihdam edilenlerin yarıdan fazlasını (%60.1) ilkokul mezunlarının oluşturması şaşırtıcı değildir. Kentsel kesimde ise bu oran sadece %39,5'tir.

**TABLO 4. Bazı Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Ülkelerinde 25-4 Yaş Grubundaki İşsizlerin Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı (%) 1995**

| ÜLKELER | İlköğretim ve daha altı | Orta Öğretim | Üniversite Dışı Yüksek Öğretim | Üniversite | Toplam |
|---|---|---|---|---|---|
| Almanya | 13.3 | 7.9 | 5.2 | 4.7 | 8.1 |
| Avustralya | 8.5 | 6.2 | 5.1 | 3.3 | 6.6 |
| Avusturya | 5.7 | 2.9 | 1.4 | 2.1 | 3.5 |
| Çek Cum. | 7.7 | 2.1 | - | 0.7 | 2.7 |
| Danimarka | 14.6 | 8.3 | 5.3 | 4.3 | 10.0 |
| Finlandiya | 21.6 | 16.1 | 9.7 | 6.2 | 15.8 |
| Fransa | 14.0 | 8.9 | 5.9 | 7.0 | 9.7 |
| Hollanda | 7.9 | 4.8 | - | 4.1 | 5.6 |
| İngiltere | 12.2 | 7.4 | 4.1 | 3.5 | 7.4 |
| İspanya | 20.6 | 18.5 | 16.6 | 13.8 | 19.0 |
| İsveç | 10.1 | 8.7 | 4.8 | 4.2 | 7.8 |
| Kanada | 13.0 | 8.6 | 7.5 | 4.6 | 8.3 |
| Kore | 1.0 | 1.6 | - | 2.0 | 1.4 |
| Norveç | 6.5 | 4.0 | 3.4 | 1.7 | 3.9 |
| Portekiz | 6.2 | 6.4 | 3.1 | 3.3 | 5.8 |
| ***Türkiye*** | ***4.8*** | ***6.9*** | - | ***3.3*** | ***5.0*** |
| Yeni Zelanda | 6.7 | 3.3 | 3.6 | 2.6 | 4.5 |
| Yunanistan | 6.3 | 9.0 | 10.1 | 7.1 | 7.4 |
| OECD Ort. | 10.1 | 7.0 | 5.6 | 4.0 | 7.3 |

Kaynak: EKONOMİK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ
http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik589.pdf 7.10.2003

Eğitim ve işgücüne katılıma benzer şekilde eğitim ile işsizlik arasında da bir ilişki söz konusudur. Eğitim ve işsizlik arasında ters orantı söz konusudur. Eğitim artıkça işsizlik azalmaktadır. Tablo 4 bu ifadeyi doğrular niteliktedir. Ancak diğer pek çok OECD ülkesinde olduğu kadar belirgin bir farklılaşma yoktur. Bu, eğitim kurumlarının işgücü sektörlerinin ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip işgücünü yetiştirememiş olmasından kaynaklanabilmektedir.

Türkiye'de kırsal ve kentsel alanlara göre işsizlik oranı incelendiğinde işsizlik oranı, kentsel kesimde %8.9, kırsal kesimde %3.7 olarak gerçekleşmiştir.[19] Türkiye'de çalışabilir nüfusun gizli işsizlerle birlikte %27'sinin (6 milyon) işsiz

olduğu tahmin edilmektedir. Genç nüfusa sahip olan Türkiye'de açık ya da gizli işsizlerin yarıdan fazlası 29 yaş ve altı yaş grubundadır.[20]

İşsizlik oranları incelendiğinde bütün veriler açık işsizliğin kentsel sektörde daha büyük oranlarda olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte kırsal kesimde çalışan işgücünün önemli bir bölümünün "gizli işsiz" statüsünde bulunduğu, yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Bu durum 2000'li yıllarda kırdan kente yönelik göçlerin devam edeceğini göstermektedir. Çalışmayan nüfusun geleneksel değerler içinde absorbe ettiği anlaşılmaktadır. Tarımsal üretimdeki verimliliğin ve elde edilen ekonomik payın düşmesine karşın istihdam alanı olarak kalması, geleneksel değerlerin halen pazar ekonomisi değerlerinden daha güçlü olmasına bağlanmaktadır. [21]

**TABLO 5 2002 Yılı İtibariyle Yerleşim ve Eğitim Durumuna Göre İşsizler (Bin)**

| | Kent | Kır |
|---|---|---|
| Okuryazar olmayanlar | 52 | 27 |
| Okuryazar olup bir okul bitirmedi | 36 | 9 |
| İlkokul | 772 | 296 |
| Ortaokul | 235 | 72 |
| Orta dengi meslek | 2 | 1 |
| Lise | 292 | 72 |
| Lise dengi meslek | 221 | 55 |
| Yüksekokul veya fakülte | 224 | 31 |
| Toplam | 1169 | 565 |

2000 kişiden az örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.
Kaynak: http://lmisnt.pub.die.gov.tr/dev60cgi/rwcgi60.exe 7.10.2003

Yerleşim yerlerine ve eğitim durumuna bağlı olarak işsizlerin sayısı da farklılaşmaktadır. Kırsal kesimde en fazla işsiz sayısını ilkokul ve ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Kentsel kesimde kırsal kesimden farklı olarak lise ve yüksekokul mezunu işsizlerin sayısının çok fazla olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 5). Türkiye'de eğitimli kesimin işsizlik oranının eğitimsizlere göre yüksek olması ciddi sorunlardan biridir. 1927'lerden bugüne Türkiye'de işgücünün eğitim durumu gittikçe artmıştır. Fakat eğitim politikalarının değişen teknolojiye koşut olarak işgücü piyasalarındaki değişmelere uyumlu bir şekilde gözden geçirilmemesi eğitimli işsizlerin artmasını desteklemiştir.2000 yılı hane halkı işgücü anketi sonuçlarına göre Türkiye'de eğitimli gençlerde işsizlik oranı %21.7 bulunmuştur. Bu oran kentsel bölgelerde %22.4, kırsal bölgelerde %19.9 bulunmuştur.[22] İstihdam olanakları dikkate alınmadan açılan eğitim programlarından mezun olan gençler eğitim aldıkları alanda iş bulamadıkları gibi diğer alanlarda istihdam edilememektedir. Ayrıca uluslararası çalışmayan, dış pazarlarla

bütünleşme çabası içinde olmayan firmaların yüksek ücretli vasıflı eleman yerine düşük ücretli eğitimsiz elemanları tercih etmeleri yine eğitimli gençlerin eğitimsizlere oranla işsiz kalmalarında belirleyici görünmektedir.

## SONUÇ

Türkiye'nin yerleşim yerlerine ilişkin eğitimle ilgili verileri kır-kent arasında belirgin bir farklılığın olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim ve okullaşma düzeyi kentlerde kırsal kesime göre oldukça yüksektir. Türkiye'de eğitim hizmetlerinin yetersizliği sadece kırsal kesime özgü bir sorun değildir. Görece gelişmiş ve köyden gelenler için cazibe merkezi olan, hızlı bir kentleşme sürecini yaşayan, büyük kentlerde göçle gelen halkın eğitim ihtiyaçlarını karşılama konusunda güçlük çekmektedir. Artan nüfusa koşut olarak artırılamayan eğitim hizmetleri aksamaktadır. Eğitim ile ilgili okul, derslik sayısı, öğretmen ve tüm araç gereç donanımı gibi eksikliklerin giderilerek hem kentsel hem de kırsal kesimin eğitim seviyesi yükseltilmelidir.

Toplumda eğitim ve ekonomi birbiriyle ilişkili iki toplumsal kurumdur. Eğitimin temel işlevlerinden birisi, iş piyasasının talep ettiği nitelikli işgücünü yetiştirmektir. İşgücünün hazırlanması esnasında kırsal ve kentsel bölgeler arasında eğitimde eşitliğin sağlanması önemli sosyal sorunlardan biridir. Toplumsal yaşamla bütünleşmiş ve ekonominin ihtiyacına göre nitelik kazanmış insana duyulan gereksinim, eğitime ekonomik yatırım anlayışını getirmiştir. Bu anlayış çerçevesinde daha fazla gelir için daha çok eğitim almak hedeflenmesine karşın bu tam olarak gerçekleşmemektedir. Genel olarak, Türkiye'de yıllar itibariyle eğitim durumu artmasına koşut olarak istihdam aynı oranda artmamaktadır. Çünkü Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde işgücü yaratacak yatırımların kapasitesi işgücü arzındaki artışı karşılamaya yetecek düzeyde değildir. Hızlı kentleşme sorun olarak devam etmekte ve artan eğitim istihdam için yeterli gelmemektedir. Kırsal ve kentsel kesimde işgücünün sektörel dağılımı incelediğinde hala tarım kesiminin ağırlığı hissedilmektedir. Söz konusu sektörde eğitimli işgücüne ihtiyaç duymamaktadır.

1927'lerden bugüne Türkiye'de işgücünün eğitim durumu gittikçe artmıştır. Fakat eğitim politikalarının değişen teknolojiye koşut olarak işgücü piyasalarındaki değişmelere uyumlu bir şekilde gözden geçirilmemesi eğitimli genç işsizlerin artmasını desteklemiştir. Bunun temel nedeni eğitim programlarının işgücü piyasasının ihtiyaçlarıyla uyumlu olmamasıdır. Eğitimli pek çok genç olmasına karşın bu gençler işsiz konumdadır. Bu nedenle eğitimin programları ve içeriğinin gelişen ve değişen iş piyasasına göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

---

Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim üyesi

1. Tezcan, Mahmut, *Eğitim Sosyolojisi*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1991, s.86-95
2. 2000 Genel Nüfus Sayımı, Ankara 2003, s.70
3. Tezcan, a.g.e. s.88
4. Özbay, Ferhunde, "Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmeleri", *Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplumbilim İncelemeleri*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara 1984, s.55
5. http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU/310703ik.htm 28.10.2003
6. Özen, Sevinç, "Sosyal Hareketlilikte Aile ve Eğitim İlişkileri", *Sosyoloji Dergisi*, sy.1, E. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1987, s. 130
7. http://www.die.gov.tr/IstTablolar/07ek099t.xls 14.10.2003
8. www.meb.gov.tr 23.06.2003
9. 2000 Genel Nüfus Sayımı, s.27
10. Kemerlioğlu, E, - Kızılçelik, S, - Gündüz, M. *Eğitim Sosyolojisi*, Saray Kitabevi, İzmir 1996, s. 75
11. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Orta Öğretim: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi, Teknik Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara 2001, s. 54, http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik589.pdf 19.6.2003
12. Tansel, Aysıt, "Determinants of school attainment of boys and girls in Turkey: Individual, household and community factors", *Economics of Education Review*, s.21, 2002, 455-470
13. Tatlıdil, Ercan, *Toplum, Eğitim ve Öğretmen*, E. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1993, s.40
14. Tatlıdil, a.g.e. s.48
15. http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik589.pdf s.55
16. http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU/310703ik.htm 28.10.2003
17. Tansel, a.g.y. s.455-470
18. http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU/310703ik.htm 28.10.2003
19. http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU/130401i.htm 20.06.2003
20. http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik589.pdf s.56
21. Tatlıdil, Ercan, "Globalleşme Sürecinde İnsan Kaynaklarının Değişimi:Türkiye Örneği", *Prof. Dr. Eyüp Kemerlioğlu'na Armağan*, C.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Sivas 2000, s. 132
22. http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU/130401i.htm 20.06.2003

*Özet*

***Kırsal/Kentsel Kesimde Eğitim ve İstihdam***

*Türkiye'de kırsal ve kentsel kesimde eğitim hizmetlerinin dağılımı ve yaygınlığı önemli sorunların başında gelmektedir. Eğitim olanaklarından kırsal kesim kentsel kesime oranla daha sınırlı yararlanmakta bazen de hiç yararlanamamaktadır. Eğitimdeki bu farklılıkların yansımaları pek çok sosyal alanda kendini gösterdiği gibi ekonomik koşulların belirlenmesinde de etkili olmaktadır. Kentliler kırda yaşayanlara nazaran görece yüksek olan eğitim durumlarıyla daha yüksek istihdam şansını yakalayabilmekte buna karşın kırsal alanlarda yaşayanlar düşük eğitim düzeyleriyle düşük istihdama ve bunun sonucunda daha az gelire sahip olmaktadırlar.*

*Bu bildiride öncelikle kırsal/kentsel kesimde eğitim alanında yaşanan farklılıklara değinilerek, bunun nedenleri tartışılacak. Resmi istatistiklerden derlenen verilerle kırsal ve kentsel alanların eğitim düzeyleri karşılaştırılacaktır. Son olarak, eğitim ve istihdam ilişkisi incelenerek, eğitimin kırsal ve kentsel kesimde istihdam üzerindeki etkileri araştırılacak, çalışma sonuç kısmıyla tamamlanacaktır.*

**Anahtar Kelimeler:** *Eğitim, istihdam, kırsal-kentsel farklılıklar, işsizlik, toplum*

*Abstract*

***Educatıon And Employment In The Rural/Urban Regıon***

*One of the important problems in Turkey has been the distribution and spread of educational services in both rural and urban areas. Rural areas compared to urban areas have benefited from the educational opportunities and services in a limited way, but sometimes they do not have benefited from them at all. These differences in educational opportunities and service have influenced various social areas and have also played a role in the determination of economic conditions.*

*The goal of this paper is to point out the educational differences in rural /urban areas and to discuss their causes. The level of education of rural and urban areas will be compared based on data gathered from government statistics. Finally, the relationship between education and employment and the effects of education on employment in rural and urban areas will be examined.*

**Key Words:** *Education, employment, rural-urban differences, unemployment, society*

Copyright of Journal of Academic Studies is the property of Academic Studies Center and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.